

KÁRPÁTI TAMÁS RELIEFEKET RAJZOL

Nem viccnek szánom a címadó kijelentést, hanem lényegét megragadó nyelvi fordulatnak. A relief olyan plasztika, amely egy nézetre készül, falon vagy valamilyen építetett tagozaton helyezik el, a különböző mélységekben kifaragott vagy mintázott formák mögött az anyag mindig megtartja hordozóanyag-szerűségét, soha nem lényegül át a művészi forma részévé. Kárpáti rajzainak hordozóanyaga a papír, amelyből úgy ködlenek elő a formák, illetve úgy tűnnek el, úgy simulnak vissza a papírba némely formarészek, ahogyan azt a reliefeken látjuk. Csak azért nem mondom, hogy rajzai síkreliefek, mert ennek a szakkifejezésnek általában más a jelentése – olyan domborművet jelölnek vele, amelyen a plasztikus kiemelkedések egy síkban vannak és aránylag lapos az egész mű (lapos domborműnek is nevezik). Első ránézésre a legtöbben úgy fogalmazzák, hogy a semmiből jönnek elő, és a semmibe tűnnek el Kárpáti rajzai. De ez nem csak helytelen megfogalmazás – hiszen a semmiből csak Isten tud teremteni, és ami valami, az soha nem semmisül meg igazán, csupán átalakul valami mássá! –, hanem téves következtetésekre is okot adó megközelítés. Mert ami emberi módon a semmiből lesz, annak az értéke is annyi. Tehát esztétikailag eleve lenullázódik – illetve elő-előtűnik, megjelenik valamilyen efemer, gyorsan mulandó átmeneti élmény, aminek lehet ára, de valódi értéke aligha. És ez csupán a semmiből kibújt formákra vonatkozó előítélet eredménye. A gyors megmértetés és könnyűnek találás első sorban a művek normatív jellegét, a példaszűrséget kezdi ki, ami Kárpátinál a téma, vagyis nagyon lényeges eleme művészetének.

És lényeges tény az is, hogy Kárpáti Tamás elsősorban festőművész, mert képeinek atmoszférája fontosabb, mint a rajzlati elem, mint a vonalakkal artikulált tér. Hangulatokat fest, melyek finom érzékiséggel fölsejtlő figuráknak, általában emberi alakoknak szolgálnak közegül. Tudjuk, sejtjük, ha nagyon akarjuk, szavakba foglalhatjuk, hogy kik léteznek a különös atmoszférájú festői terekben – inkább sikokon! –, és még a szereplőkkel történő eseményeket is nagyjából elképzelhetjük, tehát nem rejtvényeket alkot, mégis mindig legalább annyi bizonytalanság van műveiben, mint bizonyosság. Kárpáti látványvilága a ránézés pillanatában megérteti velünk, hogy szavakba foglalható tartalmak helyett az összkép hatásával törődünk. Vagyis olyan műélvezetet nyújt, amikor inkább csak nézünk, kevésbé bolyongunk a fogalmi térben. A képzőművészek persze régóta igyekeznek tisztán vizuális élményt nyújtó alkotásokkal előállni, ami soha nem sikerülhet tökéletesen, mert a néző (miként maga a művész is) gondolkodó lény, így a kép láttán mindig eszünkbe jutnak fogalmak. Ha olyan festészetet vagy rajzművészetet szemlélünk, mint Kárpáti Tamásé, akkor átélhetjük a fogalmisággal azonos erejű – olykor talán még erősebb – vizuális „megértést”, mert valamiféle megértés az is, amikor a képet úgy nézzük, hogy közben nem gondolkodunk fogalmakon. Különös esete ez a megértésnek? Természetesen. Ember által kimódolt esete, éppen ezért művészinak mondjuk az ilyen befogadást-megértést.

Hagyományos felfogás szerint az a jó mű, amelynek anyaga nem látszik (mint anyag), hanem a tematikus formák testeként jelenik meg – például a kő vagy az olajfesték emberi testként. A reliefek esetében ez nem így van, ott a hordozó alapanyag mindenkor a maga anyagi mivolta szerint része a kompozíciónak. E sajátosság még valami többlettel, érdekességgel vagy érdekeltséggel telíti az ilyen művet. Érdekeltségnek is mondható az ember viszonya az anyaghoz, többféle szempontból is, melyek kitárgyalására ez a dolgozat nem vállalkozhat. Kárpáti rajzain látjuk a szereplőket alkotó vonalakat, és mert a formák átködlenek az alapanyagba, ezért hasonló fontosságú, hasonló értékű kompozíciós elemként látjuk a papírt is, mely hordozza a rajzot. A hordozóanyag a formátlan térben maga is formátlan létezőként van jelen – avagy alig formázott alapanyagként, méretre vágott papírlapként áll előttünk, melynek formahatárait nem illik tudatosítani. A formátlan és a formázott térnek (anyagnak) valamilyen aránya-viszonya minden képzőművészeti alkotásra jellemző, de nem annyira nyilvánvaló, mint a domborművek esetében. Kárpáti Tamás művészetében ez a viszony legalább oly szembeötlő, mint az, hogy éppen Krisztust vagy Máriát, egy vagy több alakot látunk a képein. És mivel a modern művészet egyik fő törekvése az önmagára való reflektálás, így jogosan mondható, hogy Kárpáti nagyon modern alkotó, rajzai és festményei nagyon modern képek. A fentiekből következik, bár külön is érdemes hangsúlyozni, hogy Kárpáti nem elbeszélő, nem narratív képeket alkot, hanem dolgot, tény és normát állít elénk. Normát a témaválasztásával,

tényt a formavilágával, dolgot a hordozóanyaggal. A keresztény hitvilág fontos szimbólumait: Krisztust vagy apostolt, Máriát vagy Magdolnát, a tövissel koronázást vagy a Jó pásztor szimbólumot választja, s az elhagyásos alkotói módszer nagyon adekvát ehhez a témakörhöz. Láthatónak és láthatatlannak, testnek és léleknek egysége az ember, aki földi élete során köteles úgy gazdálkodni az anyagi javakkal, hogy azok örökkévaló életét, üdvösségét szolgálják. Vagyis a keresztény tanítás szerint az ember és az anyag viszonya rendkívül speciális. Nem anyagellenes, és nem is rabszolgája az anyagnak, nem zárja magát az anyagi világba, hanem transzcendentális céljának elérésére igyekszik fölhasználni azt – így képes anyagtalán szellemi horizonton tájékozódni. Persze az anyagtalán szellemi valóságot nem érzékeli az ember, mint a fényt vagy a hangot, de nem is csupán elgondolja, hanem a létezők lényegének megértése útján fölemelkedik a tisztán szellemi valósághoz. Pontosabban ez a fölemelkedés mint értelmi tevékenység úgy megy végbe, hogy a formával bíró dologi világ mögött vagy fölött felismeri a formátlan teret, melyben a dolgok léteznek, s így a dolgok világából a tények világán át emelkedve juthat el a normák tisztán szellemi világába. Kárpáti alkotói módszere nagyon jól megfelel a keresztény gondolkodásnak. A félig formázott figurák, a sejtethő, de elbeszélhetetlen történések, a vonalnak, foltnak és papírnak elválaszthatatlan egysége: igazán a teremtett ember összetettségére hasonlító kompozíció.

Az itt látható Kárpáti-rajzok alapján azt is gondolhatjuk, hogy a művész alakjaiban valamiféle általánost igyekszik megjeleníteni, ezért nem egyéníti, nem konkretizálja a sejtetésnél nagyobb mértékben formáit. Csakhogy e rajzolt figurák nem mutatnak sokakra jellemző vonásokat, hanem nagyon is egyedi megjelenésükkel ejtik zavarba a szemlélőt. Hagyományosan a szereplők egyszerre voltak egyének és típusok, azaz: valóságosságok. Kárpátinál olyan valóságosságok, akik éppen hiányos, azaz: tökéletlen mivoltukban egyének. Szó sincs tehát típusalkotásról, hiszen az ellenkező folyamat eredményét láthatjuk: a művészien elszegényített, leegyszerűsített, formátlanul hagyott, hiányosan megrajzolt, de ilyen abbreviatúrás állapotukban is teljes mértékben individuális szereplők állnak élénk e lapokon. Talán jogosan emlegetik Kárpáti Tamás festészetével kapcsolatban Gulácsy nevét, rajzai azonban nem álmok, víziók, szürrealis látomások, tehát nem a bizarr városi abszurd kategóriájába tartoznak, miként nem is hagyományosan valóságos szentképek, hanem tökéletlenségükben tökéletes művészi teremtmények, re sui generis rajzolt reliefek.

Talán egyszer majd színes oldalakon tud megjelenni a Tempevölgy, és akkor bemutathatjuk Kárpáti festészetét is, mert érdemes lenne színvilágát megismerni, ahogyan a színt mint hordozóanyagot kezeli, és abból varázsolja elő figuráit, szóval nagyon érdekes lenne egybe látni életművének néhány jellemző darabját. Ha csak az itt közölt rajzait nézzük, s nem tudunk semmit az alkotóról, akkor is finom ízléssel és bensőséges érzélemvilággal rendelkező művészt képzelhetünk magunk elé. Réges-régen hallottam egy bölcs öreg írótól, hogy az intelligencia fokmérője a szavaink előtti vagy utáni csend, ha tudja az ember, hogy mikor kell megszólalni, és mikor kell elhallgatni. A szó és a csend, illetve a formázott és a formátlan egymásnak megfeleltethető fogalompárok, így Kárpáti művészete mintha direkt illusztrációja lenne öreg író barátom bölcs gondolatának. A szavakba vagy rajzlati elemekbe formázott jelenlét és a csend vagy a formátlan művészeti tér (melybe természetesen beletartozik a képsík!) nem ellentétei egymásnak, sokkal inkább komplementerek, miként az elbeszélhető és az elbeszélhetetlen, a hit és a tudás, az anyag és a szellem is e nézőpontból komplementer létezőknek tekinthetők. Így érthető az is, hogy Kárpáti művészete majdnem tiszta vizuális élmény, mégis bonyolult filozófia, tények és nem dolgok összessége (à la Wittgenstein). Ez az immanens filozofálgatás, mely a tiszta vizuális élményre törekvő modern művészetnek szintén lényeges vonása, ugyancsak amellet szól, hogy ízig-vérig korszerű művésszel, ízig-vérig elmélyült alkotóval találkozhatunk e lapokon.